

Rajmund Piotrowski **(17 VIII 1922–4 VIII 2009)**

4 sierpnia 2009 zmarł w Petersburgu Rajmund Piotrowski, wybitny filolog językoznawca, emerytowany profesor Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Aleksandra Hercena, od r. 2002 członek zagraniczny Polskiej Akademii Umiejętności, honorowy prezydent Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Polonia” w Petersburgu¹.

Urodził się 17 sierpnia 1922 w miasteczku Rubieżnoje w Donbasie, gdzie mieszkali wtedy jego rodzice: Henryk Piotrowski, polski inżynier chemik, który w 1915 r. wraz z zakładem chemicznym, w którym pracował, został przez Rosjan ewakuowany z Warszawy do Moskwy, oraz Ksenia Siemionowna, pochodząca z osiadłej w Brześciu Litewskim rodziny o korzeniach polsko-białorusko-niemieckich. W 1930 r. ojciec, który był głównym inżynierem w tutejszym kombinacie chemicznym, został aresztowany i rok później rozstrzelany w Charkowie jako „kontrewolucjonista”. W obawie przed dalszymi represjami matka wyjechała wówczas z ośmioletnim synem do Leningradu, gdzie Rajmund Piotrowski ukończył szkołę średnią i w 1939 r. rozpoczął studia romanistyczne na tutejszym uniwersytecie. Wśród jego nauczycieli byli tak znakomici filologowie, jak Lew Szerbera, Władimir Propp czy Ruben Budagow. W 1947 r. obronił dysertację na temat języka *Wyznań* Jana Jakuba Rousseau i został zatrudniony jako kandydat nauk w leningradzkim Instytucie Pedagogicznym (obecnie Uniwersytet Pedagogiczny im. Aleksandra Hercena), w którym pracował do r. 1956. Habilitował się w r. 1957 w Instytucie Językoznawstwa Akademii Nauk ZSRR na podstawie rozprawy *Formirowanie artikla w romanskich językach* (wyd. 1960 i 2008). W latach 1956–1976 był pracownikiem Instytutu Językoznaw-

¹ Obszerne wspomnienie o prof. Rajmundzie Piotrowskim opublikowała jego córka Ksenia Piotrowska na łamach „Gazety Petersburskiej” (2009, nr 108) oraz w periodyku „Kultura i Społeczeństwo” (2011, nr 2–3). Serdecznie dziękuję Autorce za zgodę na wykorzystanie zawartych w obu tekstach informacji o śp. Profesorze.

stwa Akademii Nauk w Leningradzie oraz jego oddziału w Kiszyniowie. W r. 1966 ponownie został zatrudniony w Instytucie Pedagogicznym, pełniąc tu kolejno funkcje kierownika katedr języka hiszpańskiego, francuskiego, wreszcie katedry filologii romańskiej. Wykłady z zakresu lingwistyki stosowanej i filologii romańskiej prowadził również na uniwersytetach w Leningradzie, Czelabińsku, Mińsku i Togliatti.

Zainteresowania naukowe Piotrowskiego koncentrowały się początkowo wokół gramatyki porównawczej, stylistyki i fonetyki języków romańskich oraz geografii lingwistycznej (prowadził m.in. badania dialektologiczne na terenie Mołdawii). Już w latach pięćdziesiątych XX stulecia zafascynował się rozwojem cybernetyki i możliwością zastosowania modeli matematycznych w językoznawstwie i naukach humanistycznych.

Pionierską inicjatywą Rajmunda Piotrowskiego było zorganizowanie w 1966 r. Laboratorium Lingwistyki Inżynierskiej w Instytucie Pedagogicznym w Leningradzie oraz ogólnokrajowej grupy badawczej „Statystyka Mowy”. Zapoczątkowane wówczas i konsekwentnie przez ponad czterdzieści lat poszerzane badania z zakresu statystyki językoznawczej, automatycznego przetwarzania tekstu, lingwistyki matematycznej i kwantytatywnej, semiotycznej teorii znaku, informatyki i psycholingwistyki zaowocowały m.in. takimi pracami monograficznymi, jak *Informacionnyje izmierienija jazyka* (1968), *Inżeniernaja lingwistika i teorija jazyka* (1979), *Tiekst – maszyna – czelowiek* (1975), *Lingwisticeskij awtomat* (1999), *Lingwisticeskaja sinergietika* (2006). W sumie Rajmund Piotrowski opublikował kilkanaście monografii autorskich, ponad 20 książek wspólnie z badaczami rosyjskimi i zagranicznymi, ponad 200 artykułów. Wiele jego prac naukowych zostało przetłumaczonych w Niemczech, Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych i w Japonii. Do pozycji najczęściej cytowanych przez współczesnych językoznawców należy monumentalna praca zbiorowa, której Piotrowski był współautorem i współredaktorem: *Quantitative Linguistik. Ein internationales Handbuch / Quantitative Linguistics. An International Handbook* (2005). Badania naukowe Piotrowskiego niejednokrotnie znajdowały zastosowanie praktyczne; np. we wspomnianym Laboratorium Lingwistyki Inżynierskiej już w latach osiemdziesiątych XX w. powstał system SILOD/MULTIS, umożliwiający automatyczne tłumaczenie na język rosyjski z języków europejskich i wschodnich, a także przekłady z języka rosyjskiego na inne języki.

Działalność naukowa prof. Rajmunda Piotrowskiego zapewniła mu wysoką pozycję nie tylko wśród uczonych rosyjskich, ale i na forum międzynarodowym. Jego konsekwentne dążenie do stworzenia opartego na empirii i naukowo weryfikowalnego paradygmatu filologicznego przyczyniło się do powstania interdyscyplinarnego kierunku w językoznawstwie stosowanym,

łączącego najnowsze osiągnięcia lingwistyki, matematyki i informatyki. Do światowej literatury weszła znajdująca zastosowanie we współczesnej lingwistyce kwantytatywnej tzw. reguła Piotrowskiego, opisująca proces percepcji obcych jednostek leksykalnych. Jednym z ostatnich projektów naukowych Profesora było stworzenie teorii synergetycznego paradygmatu filologii, ujawniającego ukryte mechanizmy samoorganizacji i samorozwoju zjawisk językowych. Badania w zakresie synergetyki lingwistycznej prowadzone są z powodzeniem do dzisiaj w założonym przez niego w 2002 r. Centrum Badań Teoretycznych i Informatyki Stosowanej.

Ogromne zasługi położył prof. Rajmund Piotrowski na polu działalności społecznej i patriotycznej. Był pierwszym prezesem, a później prezesem honorowym Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego „Polonia” w Sankt Petersburgu. Jak mówił, głównym jego celem była „repolonizacja Polaków mieszkających w Petersburgu”, drugim zaś – „«polonizacja» tych niewielkich grup inteligencji petersburskiej, które żywią ciepłe uczucia i przejawiają zainteresowanie polską kulturą”². Jak wspomina córka Profesora, okres jego prezydentury był niezwykle owocny dla tamtejszego środowiska polonijnego:

W Petersburgu i okolicach powstały wówczas kursy języka polskiego dla dzieci i dorosłych, biblioteka polska, zespół folklorystyczny „Gaik”, teatr polski „Polonia”, otwarto szkołę ogólnokształcącą z rozszerzonym nauczaniem języka polskiego, założono klub katolicki „Emaus”, otwarto memoriały pamięci ofiar represji stalinowskich, pomniki oraz tablice pamiątkowe upamiętniające wybitnych Polaków, którzy mieszkali i pracowali w Petersburgu: Adama Mickiewicza, Tadeusza Kościuszkę. Od wiosny 1992 r. począwszy kilkakrotnie odbywały się festiwale kultury polskiej. Odrodzono prasę polską, powstały gazety „Polonus” i „Gazeta Petersburska”, wydano pracę zbiorową *Polacy w Petersburgu*. Przy udziale Polskiego Towarzystwa Historycznego odbyły się międzynarodowe konferencje naukowe „Adam Mickiewicz w historii Rosji, Polski i Europy”, „Polacy w Rosji: historia zesłania i deportacji” i inne³.

Troska prof. Piotrowskiego o kultywowanie języka i kultury polskiej w środowisku polonijnym Petersburga miała również wyraziste akcenty religijne: na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. występował do władz Petersburga o zwrot wiernym kościołów rzymskokatolickich, a w 1990 r. uczestniczył w pierwszym spotkaniu przedstawicieli światowej Polonii z Janem Pawłem II w Rzymie.

² J. Leoński, *Wywiad z Rajmundem Piotrowskim (1993)*, „Gazeta Petersburska” 2009, nr 108.

³ K. Piotrowska, *Aliis inserviando consumidor*, „Kultura i Społeczeństwo” 2011, nr 2–3, s. 250.

Działalność naukowa i obywatelska prof. Piotrowskiego została uhonorowana wysokimi odznaczeniami Rzeczypospolitej: w 1997 r. otrzymał Krzyż Oficerski, w 2002 – Krzyż Komandorski, a w 2009 – Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. W 2010 r. w uznaniu dokonań Rajmunda Piotrowskiego jego imię nadano bibliotece Domu Polskiego w Sankt Petersburgu. A on sam w konkluzji własnego życiorysu napisał: „Myślę, że być Polakiem, to być człowiekiem wolnym, być samym sobą”.

Roman Mazurkiewicz